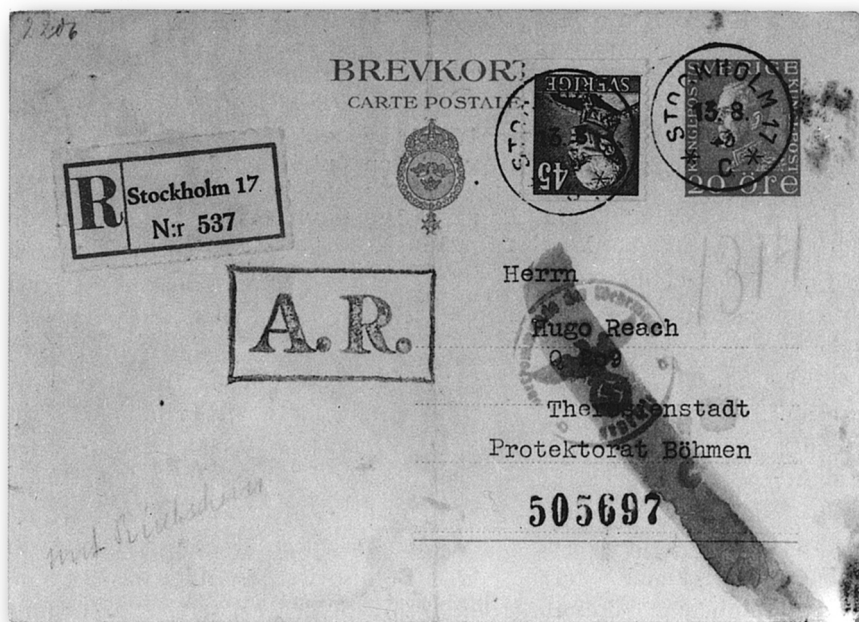
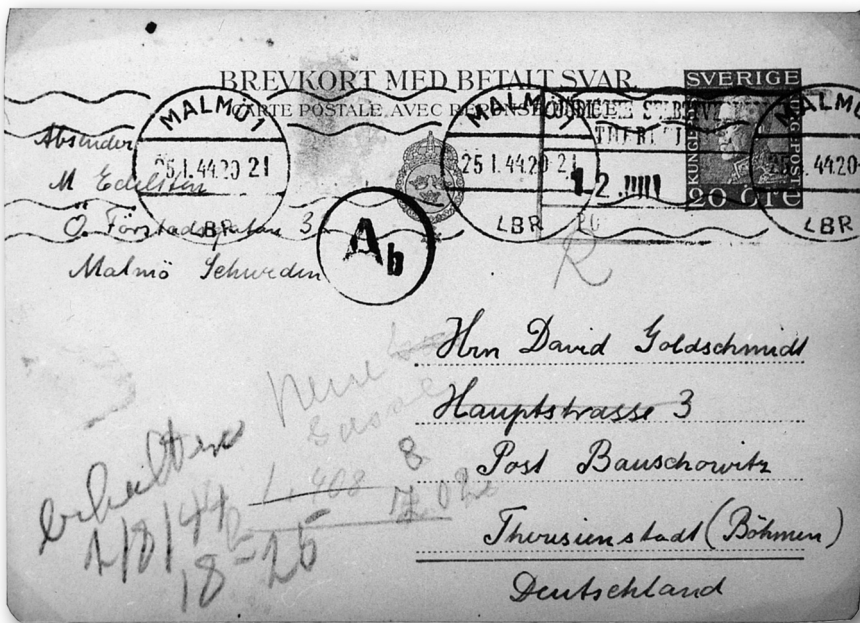

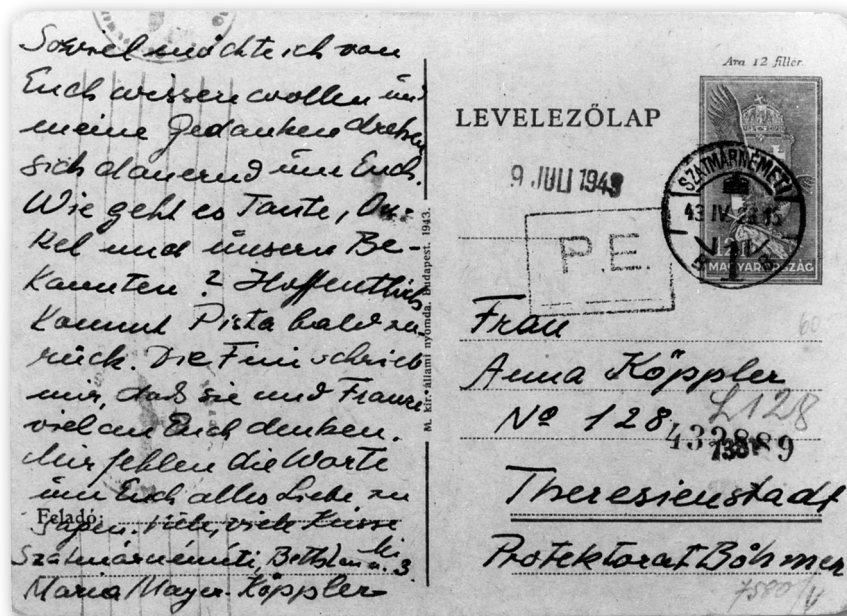
Dopisnice z ghetta do Švédska ze září 1944, s pomocným razítkem ŽRS v Praze a cenzurním razítkem hlavní mezinárodní zkušebny listovní pošty v Berlíně. [Soukromá sbírka, SRN]

Dopisnice ze Švédska do ghetta podaná 13. 8. 1943 (?) jako doporučená zásilka s návratkou, označená předpisově razítkem A.R. (Avis de réception). [Soukromá sbírka, SRN]

Dopisnice ze Švédska do ghetta podaná v Malmö 25. 1. 1944, s rukopisnou poznámkou příjemce o datu dodání 2. 8. 1944. /Soukromá sbírka, SRN/

Dopisnice z Maďarska do ghetta s textem přesahujícím na adresní stranu a razítkem PE., užívaným na korespondenci vybočující ze stanovených pravidel listovního styku. /Soukromá sbírka, SRN/

Doporučená dopisnice z Rumunska do ghetta, z roku 1943. [Soukromá sbírka, SRN]

Doporučený dopis z Itálie do ghetta z 21. 5. 1943. [Soukromá sbírka, ČR]

ie sind G.I. auch gesund.
 von unseren lb. Kindern
 haben nur immer teil. nach
 richt und sind natürlich
 glücklich dass es ihnen
 gut ergeht, und Harry G.I.
 wieder eine Praxis hat.

Wie mir Claire schrieb
 ist sie vor einiger Zeit
 zu ihren Kindern, was ihr
 auch sehr zu gönnen ist.

Sonst ist bei uns al-
 les beim alten. Bleib Du
 mein lieber Willy nur ges-
 und und sei herzlichst
 gegrüsst und geküsst voi-

*Deiner treu ergebenen Bertha
 Lieser Kelly, Kampfungesammin
 eines Hofes in der Stadt
 Künstlerstrasse 114.
 Bertha Wässerthal Stern
 Künstlerstrasse 114.*

Weihnachtspost
 beizeiten
 aufgeben

POSTKARTE CARTE POSTALE CARTOLINA POSTALE

Herrn

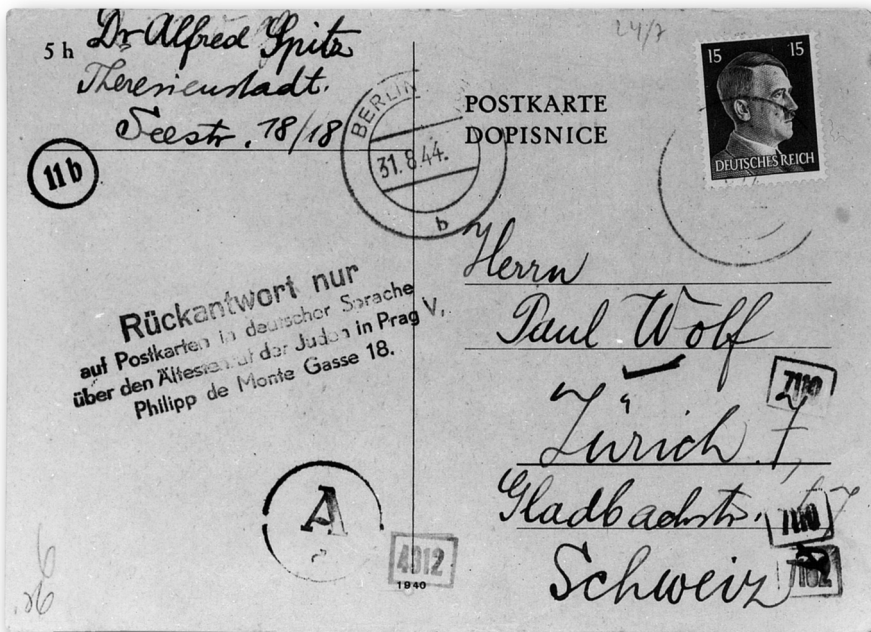
Willy Sabatzky geb. 30/6.
 1878

aus Amsterdam nach Theresienstadt

Theresienstadt

Bahnhofstrasse 6.

Dopisnice ze Švýcarska do ghetta z 10. 12. 1944 s textem přesahujícím na adresní stranu. /Soukromá sbírka, SRN/

Dopisnice z ghetta do Švýcarska ze srpna 1944 s průběhovým razítkem mezinárodní zkušebny listovní pošty Aa. /Soukromá sbírka, SRN/

Mezinárodní zkušebna listovní pošty - Auslandsbriefprüfstelle byla přímo podřízena vrchnímu velení wehrmachtu. Každé z deseti oddělení ústřední zkušebny v Berlíně mělo určenou oblast činnosti. První oddělení, třídící skupina, přejímalo zásilky z pošty a provedlo rozřídění na soukromé, doporučené a obchodní zásilky. Soukromou korespondenci podchycovalo v záznamech se jménem a bydlištěm odesilatele a použitým jazyce a rozříděnou korespondenci postupovalo na příslušná oddělení. Obsah soukromé pošty byl zkoumán na oddělení 3. - soukromá pošta.

Protože úřad nestačil zpracovávat množství procházející korespondence, byla na říšském území i na obsazených územích zřizována další cenzurní střediska, podřízená berlínské ústřední zkušebně, z nichž některá měla označení pouze Briefprüfstelle (tj. zkušebna listovní pošty).

Cenzurované dopisy a dopisnice byly označovány příslušnými cenzurními razítky. Razítka byla kulatá, uprostřed s říšským znakem a legendou: „Oberkommando der Wehrmacht Geprüft“ a jednotlivé služebny se rozlišovaly malým písmenem na razítku nebo pásce nalepené přes zásilku.⁶³

Označení a místo služebny	Územně příslušná korespondence
a Královec	Ostland, SSSR
b Berlín	tranzitní a letecká pošta Jižní a Severní Ameriky, Finsko
c Kolín n/R	Holandsko, Belgie, Lucembursko, severní Francie
d Mnichov	Itálie, Španělsko, Portugalsko, Švýcarsko
e Frankfurt n/M	Švýcarsko, Jižní a Severní Amerika, jižní Francie
f Hamburk	Skandinávie bez letecké pošty
g Vídeň	Balkán, Maďarsko, Turecko
h Berlín	pošta německých válečných zajatců od roku 1944
k Kodaň	Švédsko, Norsko, Finsko
l Lyon	z a do jižní Francie, tranzitní pošta
n Nancy	jižní Francie a neutrální státy
o Oslo	Švédsko, Finsko, Dánsko
t Trondheim	Švédsko
x Paříž	pošta ze zón, pošta Červeného kříže, Belgie, Holandsko
y Bordeaux	z a do jižní Francie, tranzitní pošta

Kvůli válečným operacím se střediska stěhovala a některá rušila, proto rozpis územní příslušnosti není pro válečnou korespondenci jednotný. Některé zásilky pro nedostatek času prošly pouze třídícím oddělením ústřední zkušebny či střediska a nebyl zkoumán jejich obsah. Nebyly označeny cenzurním razítkem, ale pouze průběhovým razítkem třídícího oddělení zkušebny v podobě velkého A, doplněného označením střediska malým písmenem.

V souvislosti s mocenskými přesuny v Berlíně došlo v červenci 1944 k převedení cenzurních středisek pod pravomoc velitele bezpečnostní policie a bezpečnostní služby SD a ke změně názvu z Auslands-briefprüfstelle na Zensurstelle (cenzurní úřad, služba). Nová cenzurní razítka nesla označení Prüfstelle (zkušebna) a průběhová razítka již neměla podobu písmena A, ale L.

Cenzurní řízení osvětluje protektorátní poštovní výnos, týkající se nedoručitelných zásilek z ciziny pro Židy. Protektorátní poštovní správě nastaly v průběhu roku 1942 problémy v souvislosti s masovými deportacemi většiny židovského obyvatelstva z původního bydliště. Z území protektorátu bylo do 16. 3. 1945, kdy odešel poslední transport, odsunuto celkem 73 608 osob, z toho do konce roku 1942 61 637. Pro ně přicházela řada zásilek z ciziny, které nemohly být doručeny. Nedoručitelné zásilky z ciziny pro Židy se ve zkušebně mezinárodní listovní pošty - Auslandsbriefprüfstelle projednávaly odděleně. Pro zlepšení úředního dohledávacího řízení se úředními listy protektorátních poštovních ředitelství z února 1943 přikazovalo listonošům označit nedoručitelné zásilky z ciziny, lze-li to zjistit, poznámkou, že příjemce je Žid. Dodatek z 22. 5. 1943 informoval, že nedoručitelné zásilky pro židovské příjemce, procházející mezinárodní zkušebnou, se mají vracet obyčejnou cestou, protože jsou u zkušebny evidovány. Nedoručitelné balíky z ciziny měl příslušný poštovní úřad zaslat místně příslušné úřadovně státní policie nebo policejní stanici (Staatspolizeistelle nebo Staatspolizeileitstelle). Adresu původního příjemce bylo nutné v tomto případě lehce přeškrtnout tak, aby zůstala čitelná a balík i průvodku označit poznámkou, že jde o zásilku pro židovského příjemce a opatřit adresou příslušné úřadovny státní policie a datem doslání. Od úřadovny, kam se balík zasílal, byly při doručení vybrány všechny poplatky, kterými byla zásilka zatížena a poplatek za doručení.⁶⁴

Cesta listovních zásilek z terezínského ghetta do neutrální a spojenecké ciziny byla složitá. Z ghetta byly dopisnice zaslány ŽNO v Praze a přes Ústřednu pro židovské vystěhovalce v Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti úřadu v Berlíně. To již byla provedena několikanásobná vnitřní cenzura u terezínské

židovské samosprávy, komandatury a ústředny a evidence na ŽNO v Praze. Zde byly dopisnice razítkovány pomocným razítkem s legendou: „Rückantwort nur auf Postkarten in deutscher Sprache über den Ältestenrat der Juden in Prag V, Philipp de Monte Gasse 18.“. Razítko „Rückantwort nur auf Postkarten in deutscher Sprache“ na některých dopisnicích naznačuje, že část korespondence neprocházela přes Prahu, ale byla z Terezína převezena rovnou do Berlína. Přes Říšské sdružení Židů v Německu a po jeho zrušení rovnou z bezpečnostního úřadu byly dopisnice, opatřené říšskými poštovními známkami, dosílány většinou z poštovního úřadu Berlin W 62 nebo Berlin-Charlottenburg 2. Prošly cenzurou mezinárodní zkušební listovní pošty a některé i cenzurou zkušeben, ke kterým územně příslušely, a jsou na nich otisky jednoho či dvou cenzurních razítek.

Do ghetta adresované dopisnice byly soustřeďovány na hlavním cenzurním úřadě v Berlíně. Zde bylo vyčleněno nepojmenované oddělení pro korespondenci Židů, jak o tom svědčí uvedené protektorátní vyhlášky. Přes Berlín procházela korespondence i když již byla cenzurována některou z poboček hlavního cenzurního úřadu. I na těchto dopisnicích se proto někdy objevují cenzurní razítka více služeben. Z Berlína byly zásilky hromadně zaslány Ústředně pro židovské vystěhovalce v Praze. Cesta přes ŽNO v Praze byla zřejmě zvolena z důvodů vypracovávání přesných evidenčních seznamů, poskytovaných ústředně, která korespondenci sledovala. Odtud byly po vypracování seznamů zásilky doručeny do ghetta.

O listovních zásilkách ze Švédska se dochovala zmínka v zápisu z jednání velitele tábora se židovským starším 10. 3. 1945. Šlo o 99 dopisnic, které předal člen komandatury SS-Untersturmführer Baltrusch židovskému staršímu s pokynem, aby lístky pro odsunuté nebo zemřelé adresáty vrátil po prošetření německé služebně, ostatní pak doručil. Provádění bylo svěřeno ústřední evidenci židovské samosprávy.⁶⁵

Po povolení velitele tábora bylo vězňům doručeno 31 pohlednic od účastníků transportu z 5. 2. 1945.⁶⁶ Transport 1 200 terezínských vězňů do Švýcarska byl výsledkem jednání Himmlera s bývalým švýcarským spolkovým prezidentem Jeanem Mariem Musym, motivovaném z německé strany blížícím se koncem války, o postupném propouštění židovských vězňů za finanční protihodnotu. Po překročení hranice se Švýcarskem byl do ghetta odeslán telegram a účastníci transportu dostali pohlednice, které museli odeslat do Terezína. Příjem pohlednic se švýcarskými poštovními známkami měl v ghettu rozptýlit pochybnosti panující o cílové stanici transportu, vyvolané zprávou o osudu deportovaných vězňů v rodinném táboře v Osvětimi-Birkenau. I v tomto případě se listovní korespondence podřizovala nacistickým záměrům.

Zatímco na říšském území, v protektorátu a v ostatních okupovaných zemích byli občané a poštovní správy informováni o nutnosti dodržovat pravidla poštovního styku s Terezínem a přípustnosti pouze dopisnic podaných jako obyčejné listovní zásilky a tyto pokyny dodržovali, odesílatele z neutrální a tzv. spřátelené ciziny nebylo možné donutit předeepsaná nařízení dodržovat a zahraničním poštovním správcům přikázal, aby jiné druhy zásilek - tedy především dopisy, doporučené zásilky a zásilky s návratkou⁶⁷ - nepřijímaly. Tyto zásilky přicházely bohušovickému poštovnímu úřadu jako tzv. poslední poště a ten je vydával německému velitelství. O tom, jak se s nimi dále nakládalo, svědčí neúplný spis z roku 1944 dochovaný ve sbírkách Poštovního muzea.⁶⁸ Obsahuje úřední dopisy k reklamacím zahraničních poštovních správ ve věci doporučeného dopisu ze Švýcarska, několika doporučených dopisů a doporučených dopisic ze Švédska a dvou doporučených dopisnic z Rumunska odeslaných z uvedených zemí v roce 1943 a určených pro vězně v ghettu Terezín. Německá komandatura tyto zásilky zadržela a předala je Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti v Berlíně k rozhodnutí. Protože nešlo o standardní zásilky ani zásilky došlé na základě povolené výjimky, rozhodování o tom, zda budou vězňům vydány nebo vráceny zpět trvalo dlouho, ve spise se objevuje údaj o více než šesti měsících. To vyvolalo zmíněné reklamace zahraničních poštovních správ, protože podle pravidel Světové poštovní unie, kterými se řídil mezinárodní poštovní styk, měl být podací úřad o řádném dodání doporučené zásilky nebo doporučené zásilky s návratkou vyzrozuměn ve stanovené době, většinou do tří měsíců, pakliže se nevrátila zpět. Zahraniční poštovní správy se po stanoveném termínu dotazovaly na osud těchto zásilek a protože z jejich hlediska byl za tyto zásilky odpovědný protektorátní poštovní úřad v Bohušovicích nad Ohří jako tzv. poslední pošta, směřovaly dotazy formou poptávacích listů již přímo k němu. Bohušovický poštovní úřad se s dotazy, co s došlými poptávacími listy má učinit, obrátil na pražské poštovní ředitelství a jeho prostřednictvím o nich byla informována protektorátní poštovní správa. Ani ta nemohla řešení situace ovlivnit a postoupila celou záležitost prostřednictvím úřadu říšského státního ministerstva pro Čechy a Moravu svému nadřízenému úřadu, kterým bylo říšské ministerstvo pošt, a žádala o pokyn, jak došlé reklamace řešit, a o vypracování metodiky pro případ, že do Bohušovic dojdou další podobné zásilky. V přiloženém rozkladu

problematiky, který protektorátní poštovní správa zasílala jako přílohu ke spisu, uváděla, že na základě platného protektorátního poštovního řádu lze chápat předání doporučených zásilek německému velitelství jako jejich řádné doručení, které neodporuje ani předpisům Světové poštovní unie, a navrhovala, aby byl dán bohušovickému poštovnímu úřadu pokyn vyřídít v tomto smyslu došlé poptávací listy. Zároveň uváděla, že problémem zůstávají doporučené zásilky s návratkou, jejichž příjem může stvrdit pouze příjemce zásilky nebo jím určený zástupce. Protektorátní poštovní správa se dále v dotazu odvolávala na skutečnost, že poštovní styk s ghettem se řídí vnitřními předpisy, jejichž přezkoumání jí nepřísluší, není o nich oprávněna podávat informace zahraničním poštovním správám a je to navíc z důvodů obrany zakázáno.

Protože poštovní záležitosti ghetta neměl v rozhodovací kompetenci ani říšský ministr pošt, řešil celou problematiku, jak vyplývá z kontextu spisu, Hlavní úřad říšské bezpečnosti v Berlíně. Zdánilivě nedůležitá záležitost - doručit či vrátit zpět několik doporučených zásilek pro vězně v ghettu - v sobě totiž skrývala jak nebezpečí opakovaných stížností, dotazů a žádostí o finanční náhrady ze zahraničí a značné komplikace pro říšskou poštovní správu pro porušování mezinárodních pravidel poštovního styku dojednaných v rámci Světové poštovní unie, tak ve svém důsledku i obrácení pro říši nežádoucí pozornost na situaci vězňů v ghettu Terezín.

Na porušování mezinárodních poštovních pravidel poukazovala například reklamace generálního ředitelství pošt, telegrafu a telefonu rumunského ministerstva veřejných prací z června 1944, adresovaná přímo říšskému ministerstvu pošt. Týkala se dvou doporučených zásilek, vrácených rumunské poštovní správě s poznámkou, že jsou dovoleny pouze obyčejné zásilky. Rumunská strana uváděla, že o zákazu posílat do Německa doporučené zásilky nebyla informována a odvolávala se na pokyn Mezinárodní kanceláře Světové poštovní unie, podle kterého by měly být všechny zásilky v mezinárodním poštovním styku zaslány doporučeně. Generální ředitel rumunské pošty proto žádal o informace, zda říšská strana vydala v poslední době v této věci nějaké nařízení.

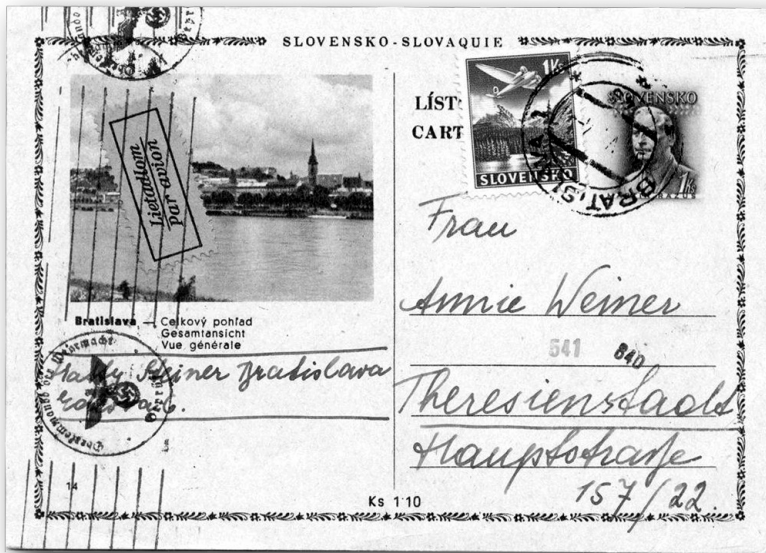
Ještě názorněji vyzněl přiložený služební dopis královské švédské poštovní správy, vypravený ze Stockholmu 5. 6. 1944, ve kterém švédská strana oznamuje, že se do Švédska v poslední době vrátilo velké množství doporučených dopisů a doporučených dopisnic určených do Terezína v Protektorátu Čechy a Morava, jejichž příjemci jsou dle všeho židovského původu, s poznámkou: „zpět, povolují se jen obyčejné zásilky“. Odesílatelé těchto zásilek vznesli proto u švédské poštovní správy dotazy na důvod tohoto zákazu. Protože korespondence pro zmíněné příjemce, jak dopis dále pokračoval, zřejmě nepodléhá oznámeným pravidlům říšské pošty o poštovních zásilkách válečných zajatců a internovaných civilistů, a o dalších jiných omezeních německé poštovní přepravy, které by opravňovaly k vrácení dotyčných zásilek, nebyla švédská poštovní správa informována, žádala o upřesnění důvodů k navrácení těchto zásilek.

Mezitím vydal v červnu 1944 Hlavní úřad říšské bezpečnosti říšskému ministerstvu pošt pokyn, který byl citován v dopise oddělení IX říšského státního ministra pro Čechy a Moravu ze dne 10. 6. 1944 protektorátní poštovní správě, aby se všechny zásilky pro vězně v ghettu, které je nutné vydat proti vlastnoručnímu podpisu příjemce, vracely zpět, protože ve skutečnosti nemají důležitý nebo cenný obsah a jsou odesílány pouze proto, aby se vlastnoručním podpisem příjemce dalo zjistit, zda dosud žije.

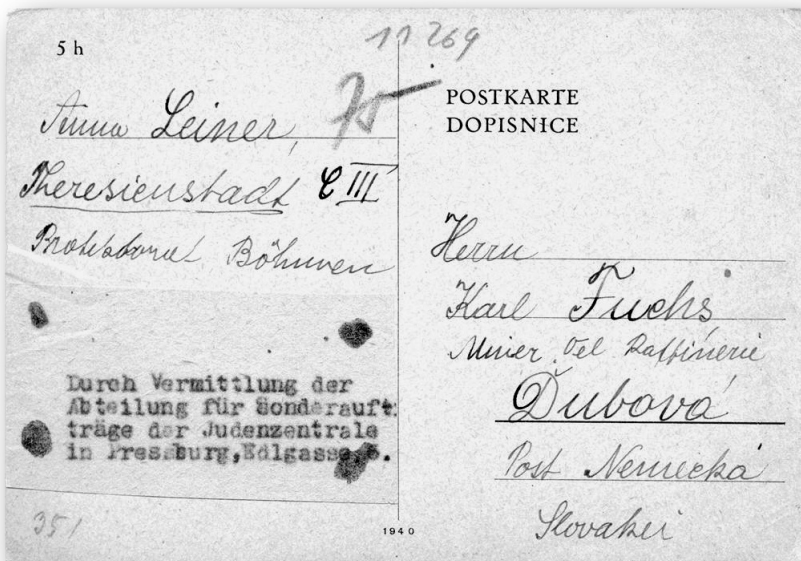
Začátkem července ale Hlavní úřad říšské bezpečnosti úplně změnil stanovisko. Co bylo hlavním důvodem k vydání nových pokynů není ze spisu patrné. Hlavní úřad říšské bezpečnosti buď uznal argumentaci poštovní správy, že dotazy zahraničních poštovních správ a Světové poštovní unie budou pokračovat, určitou roli snad sehrál i již zmíněný dopis královské švédské poštovní správy, jehož důrazný obsah jasně naznačoval hrozbu obdobných potíží do budoucna a další došlá reklamace, tentokrát švýcarské poštovní správy ve věci poštovních poukázek do ghetta. Případně mohla ke změně stanoviska přispět i návštěva zástupce Mezinárodního červeného kříže dr. Rossela 23. června 1944 v Terezíně a jeho dotaz na zajištění poštovního styku s ghettem.

O novém nařízení, které od Hlavního úřadu říšské bezpečnosti obdržel, informoval říšský státní ministr pro Čechy a Moravu dopisem všechny zúčastněné strany. Všechny zásilky z vnitrozemí i z ciziny, tedy také doporučené a ceniny, poštovní poukázky, balíčky, balíky - z území protektorátu jen s přípouštěcími známkami - i zásilky se zpátečním lístkem (návratkou) se měly příjemcům, tedy vězňům v ghettu, vydávat. Ve výjimečných případech, když velitelství ghetta nedovolí zásilku vydat a bude zaslána zpět, musí být, zvláště do ciziny, důvod vrácení vyznačen pouze poznámkami úředně povolenými, tzn. podle pravidel mezinárodního poštovního styku, například že adresát zemřel.

Součástí nařízení byl také rozkaz zavést v ghettu poštovní plné moci. Všichni vězni měli vystavit poštovní plnou moc ve prospěch jednoho židovského zmocněnce, ustanoveného velitelstvím ghetta a za

Obrazová celinová dopisnice přepravená letecky ze Slovenska, adresovaná do ghetta, s cenzurními razítky. /Soukromá sbírka, ČR/

Dopisnice z ghetta odeslaná na Slovensko, s nalepeným štítkem Ústredny židov v Bratislavě. /Soukromá sbírka, ČR/

tímto účelem mělo být zajištěno ihned 40 000 příslušných formulářů. Vystavené poštovní plné moci se měly shromáždit u velitelství ghetta, eventuelně v jím určené služebně v Terezíně. Velitelství ghetta mělo potvrdit, že každý vězeň skutečně vystavil plnou moc na určeného zmocněnce a to i na zásilky s poznámkou „do vlastních rukou“. Velitelství ghetta převzalo zodpovědnost i za to, že tuto plnou moc vystaví každý nový vězeň a Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti mělo také ihned nahlásit případnou změnu v osobě zmocněnce. Zmocněnec vybraný velitelstvím měl zastupovat všechny vězně jako oprávněný k přijímání zásilek ve smyslu § 49 B poštovního řádu. Tam, kde poštovní řád předepisoval vydání zásilky příjemci samému, eventuelně jeho zmocněnci (například u zásilek s návratkou) se zásilka měla vydat poštovnímu zmocněnci. Povolené dopisnice, balíčky a balíky se měly tak jako dosud vydávat přímo vězňům.

Nařízení o vystavení poštovních plných mocí bylo v ghettu ihned uvedeno v platnost. Podle pokynů ve Zprávách židovské samosprávy z 27. 7. 1944⁹⁹ musel každý vězeň vystavit poštovní plnou moc na židovského staršího, kterým byl v té době dr. Paul Eppstein. Ten ji pravomocně postoupil členovi židovské samosprávy dr. F. Weidmannovi, který tím získal právo se všeskerými došlými zásilkami disponovat. Dr. František Weidmann, dřívější tajemník a posléze předseda pražské ŽNO, se do Terezína dostal s transportem St 28. 1. 1943. Z Terezína byl 28. 10. 1944 deportován posledním transportem do Osvětimi; kdo se po něm stal dalším zmocněncem není doloženo.

Zda se zásilky, o něž ve spisu šlo, skutečně dostaly do rukou vězňů, nelze doložit. Pravděpodobně většina z adresátů těchto zásilek byla již mrtvá, nebo byli deportováni. Ani zásilky došlé po vydání nových pokynů se nemusely do rukou vězňů dostat. Podle poměrů panujících v ghettu velmi pravděpodobně poštovní zmocněnec pouze na pokyn velitelství ghetta stvrdil jejich příjem a vydání či nevydání zásilky zůstalo v rukou německého velitelství.

Židé ze Slovenského státu v ghettu Terezín

Slovenský stát započal se silnými protižidovskými opatřeními ihned po svém vzniku. Premiér slovenské vlády a ministr zahraničí Vojtech Tuka patřil spolu s ministrem vnitra Alexanderem Machem k iniciátorům protižidovských nařízení a také jejich deportací mimo slovenské území. Slovenský stát přijal říšskou nabídku „usídlit slovenské Židy“ na okupovaných územích v Polsku a byla sjednána finanční náhrada, kterou říše přijala za každého Žida na náklady „spojené s osídlováním“. Slovenský stát si za to ponechal majetek deportovaných Židů a získal záruku, že deportované říše nikdy nevrátí na Slovensko. Deportace se opíraly o vládní nařízení 198/1941 Sl. z. o právním postavení Židů z 9. 9. 1941, tzv. židovský kodex, a ústavní zákon o vysídlení Židů z jara 1942. Slovenský stát prováděl deportace, jako jediný evropský neokupovaný stát, vlastními administrativními a mocenskými silami.

Deportace Židů mimo slovenské území, většinou do Osvětimi a Majdanku, začaly 25. 3. 1942 a trvaly do 20. 10. 1942, kdy byly pro odpor hospodářských, církevních a zahraničních kruhů zastaveny. Deportováno bylo kolem 58 tisíc Židů. Slovenská veřejnost byla o situaci v ghettech a táborech na východě informována ze zpráv zahraničních rozhlasů i od uprchlých Židů. To zvýšilo protesty proti deportacím a aktivitu židovské organizace - Ústredny Židov v Bratislavě, která spolu se slovenským Červeným křížem organizovala balíčkové akce do táborů, později i do terezínského ghetta. Na podzim 1944, kdy bylo slovenské území obsazováno německým vojskem především v souvislosti se Slovenským národním povstáním, byly deportace obnoveny a postihly téměř 13 tisíc osob. Posledními transporty bylo asi 1 500 Židů deportováno do Terezína, kam přijel první transport 23. 12. 1944.

Písemný styk vězňů terezínského ghetta se Slovenskem, který mezi příbuznými z bývalého Československa existoval i před tímto datem, po příchodu slovenských Židů vzrostl. Řídil se pravidly listovního styku v ghettu a poštovními civilními pravidly o mezinárodním poštovním styku. Slovenský stát patřil do kategorie spřátelené a neutrální ciziny. Dopisnice šly přes ŽNO v Praze, civilní cenzurní zkušebnu a přes Ústredňu Židov v Bratislavě, kde byly opatřeny čtyřřádkovým razítkem s legendou: „Durch Vermittlung der Abteilung für Sonderaufträge der Judenverwaltung, Pressburg“ (tj. zprostředkovává oddělením zvláštního pověřence židovské správy v Bratislavě). Stejnou cestou šla také korespondence do ghetta. Některé dopisnice byly zaslány židovskou organizací v Bratislavě ŽNO v Praze buď hromadně nebo kurýrní cestou, nejsou frankovány a neprošly poštou.

Židé z Dánska v ghettu Terezín

Účinnost zahraničních intervencí ve prospěch vězňených Židů se nejvýrazněji projevila na postavení Židů z Dánska, jejichž první transport dorazil do Terezína 5. 10. 1943. Dánsko si na základě tzv. politiky vyjednávání zachovalo po okupaci jistou formu samostatnosti a nevstoupily zde v platnost norimberské